

Kiss Zoltán¹

Nótári, Tamás: *Studia Iuridico-Philologica II.*² *Studies in Classical and Medieval Philology and Legal History.* Lectum, Szeged, 2012. 210 o.

Nótári Tamás *Studia Iuridico-Philologica II. Studies in Classical and Medieval Philology and Legal History* című tanulmánykötete Szegeden jelent meg a Lectum Kiadónál. A munka a 2007-ben Debrecenben megjelent első kötet folytatása. Ismertetésünkben nem tárgyaljuk a kötet minden tanulmányát, csupán négyet mutatunk be alaposabban.

Az első tanulmány a *Handling of facts and forensic tactics in Cicero's Pro Cluentio* címet viseli. A szerző ebben a tanulmányban az Aulus Cluentius Habitus büntetőügyében tartott cicerói védőbeszédet elemzi. Cluentius ellen az volt a vád, hogy megmérgezte mostohaapját, Oppianicust. A vád alapját a Kr.e. 81-es, Sulla-féle *lex Cornelia de sicariis et veneficis* képezte. A vádló ugyanakkor felhozta azt a körülményt is, hogy nyolc évvel korábban Cluentius ellene elkövetett mérgezési kísérlet miatt emelt Oppianicus ellen vádat. E vád miatt Oppianicus száműzetésbe ment, azonban a Cluentius elleni perben azzal érveltek, hogy Oppianicus csak azért kényszerült száműzetésbe, mert Cluentius megvesztegette a bírakat. A szerző tanulmányában először kitér a beszéd történeti hátterére a források és a szakirodalomfényében. Kiemeli, hogy Quintilianus úgy jellemezte e beszédet, mint amelyben Cicero homokot szórt a bírák szemébe. Ezt követően Nótári a *lex Cornelia de sicariis et veneficis* alkalmazását elemzi a beszédben. Ennek legfőbb kérdése, hogy a Cluentius elleni vád a *lex Cornelia de sicariis et veneficis* alapján csak az emberölésre vonatkozott-e, vagy a törvényszék nyolc évvel korábbi, az idősebb Oppianicus elleni perben történt megvesztegetését is felölelte-e. Cicero úgy érvel, hogy a törvényszék csak a mérgezés ügyében illetékes, de a *lex Cornelia de sicariis et veneficis*nek a vesztegetéséről szóló pontja csak a szenátori rendre korlátozódik, tehát nem vonatkozik Cluentiusra. Ez után a szerző a *iudicium Iunianum* kapcsán felhozott vesztegetési vádat, majd a Cicero által röviden tárgyalt mérgezési vádat elemzi a szónoki taktika és a jogi tényálláskezelés szempontjából. A szerző szerint a *Pro Cluentio* Cicero szónoki pályafutása egyik csúcsteljesítménye, lévén hogy a szónok jól váltogatja a stíuselemeket, ötvözi a pátoszt és a humort, kiválóan ábrázolja a jellemeket, és plasztikusan köti össze az érveket és az elbeszélés idősíkjait.

A kötet második tanulmányában (*Translatio imperii – Thoughts on Continuity of Empires in European Political Traditions*) a szerző a *translatio imperii* elméletét vizsgálja. E tanulmányában a szerző elsősorban az ókori és a középkori elméleteket mutatja be, amelyek sorát Hésiodos *Munkák és napok* című eposzával kezdi. Hésiodos a világtörténelmet a mítosz szintjén öt korszakra bontja: aranykorra, ezüstkorra, rézkorra, a Thébaiban és Trójában harcoló hősök korára és vaskorra. Ezt követően *Dániel könyvének* elbeszélését elemzi, amelyben már nem korszakokról, hanem birodalmakról van szó. *Dániel Könyvében* Nabukodonozor király álmában egy különféle anyagokból álló szobor jelenik meg, amelyet Dániel úgy interpretál, hogy az az egymást követő világbirodalmakat jelképezi. Többek között ezekre a forrásokra épít Tertullianus *Apologeticum* című vitairatában, amelyben a keresztényeket igyekszik azzal a váddal szemben megvédeni, hogy a római állam fennmaradását veszélyeztetik. Tertullianus értelmezi *Dániel könyvét*, s a négy nagy birodalom közül az utolsót Rómával azonosítja. Pompeius Trogus

¹ PhD-hallgató PPKE JÁK

² Nótári, Tamás: *Studia Iuridico-Philologica II. Studies in Classical and Medieval Philology and Legal History.* Lectum, Szeged, 2012. 210 o.

Philippicáinak összefoglalását megíró Iustinus, szintén négy világbirodalomról szól, azaz az asszír, a perzsa, a makedón és a Római Birodalomról. Szent Jeromos, a *Vulgata* fordítója *Dániel könyvéhez* írt kommentárjában a próféta által említett birodalmakat Babilonnal, Perzsiával, Görögországgal és Rómával azonosítja. A *translatio imperii* középkori gondolköréből a szerző a Bizánc mint második Róma (*deutera Rhómé*) elméletére tér ki először. Ezt követően a Moszkva mint harmadik Róma elméletét mutatja be, amit Filofej szerzetes fogalmazott meg először, és amely 1917-ig jelentős maradt az állami ideológiában. Nyugat-Európa tekintetében Nagy Károly *renovatio imperii* gondolatát, valamint III. Ottó birodalomalapításának Gerbert d'Aurillactól, a későbbi II. Szilveszter pápától származó *renovatio imperii Romanorum* programját emeli ki. Ezen kívül kitér Freisingi Ottó *Chronica sive Historia de duabus civitatibus* című művére, amelynek középpontjában szintén a *translatio imperii* elmélete áll: Freisingi Ottó egyrészt világtörténeti síkon, az asszírok, a perzsák, a görögök, a rómaiak és a germánok, másrészt Európán belül, vagyis Róma, Bizánc, Nagy Károly Birodalma, a Longobárd Birodalom, és a Német-Római Birodalom sorrendjének elemzésével támasztja alá elméletét.

A következő nyolc tanulmány (*Remarks on Gesta Sancti Hrodberti confessoris, Bishop Virgil – Author of Aethicus Ister's Cosmography, Remarks on dating and localising Lex Baiuvariorum, Remarks on the 8th century registers of Salzburg, Social structure of Bavaria in the mirror of the estate registers and Lex Baiuvariorum, De conversione Bulgarorum – On the legal background of the christianisation of the Bulgarians, Legend of „dux” Ingo and his carta sine litteris*) kora középkori jogtörténeti tárgyú.

A *Remarks on Gesta Sancti Hrodberti confessoris* című tanulmány a Virgil salzburgi püspök által írt legendát elemez. A *Gesta Sancti Hrodberti confessoris* kapcsán felmerülő kérdések közül ki kell térni azokra amelyek választ adnak arra, hogy mikorra tehető Rupert érkezése Salzburgba, érkezését mi motiválta, illetve Rupert halálának idejére és helyére. Rupert legkésőbb 696-ban Wormsból érkezett Bajorországba, melyet az Agilolfing-dinasztiával fennálló rokoni kapcsolatai is indokoltá tettek, azonban felmerülhet a politikai motiváció lehetősége is. Rupert tehát letelepedett Salzburgban, ahol szervezett formát és új lendületet adott a már meglévő keresztény életnek és közösségnek; templomokat és szerzetesi közösségeket alapított. Salzburgban nem hozott létre egyházmegyét, tehát sem salzburgi püspöknek, sem salzburgi apátnak nem tekinthető. Halála 715 körül következett be Wormsben, ahová ezelőtt nem sokkal tért vissza.

A *Remarks on the 8th century registers of Salzburg* című tanulmány a kora középkori salzburgi birtokjegyzékeket elemzi. A *Notitia Arnonis* megszületésének okaként Nagy Károly Bajorország feletti hatalomátvétele adható meg, amelyre III. Tasziló, az Agilolfing-dinasztia utolsó hercegének trónfosztása révén kerülhetett sor. A frank uralkodó kül- és belpolitikailag is elszigetelte III. Taszilót, ezután a vazallusává tette 787-ben, majd 788-ban végleg megfosztotta hatalmától. A Taszilóval szembeni koncepció perre 788-ban, Ingelheimban került sor a frankok és az uralmuk alatt álló *nationes* találkozásánál, ahol Taszilónak is meg kellett jelennie. Mind Tasziló gyermekei kolostorba zárásának, mind Bajorország a Karolingok birodalmába történt anektálásának jogi megalapozottsága igen kétséges, hiszen de iure fiának kellett volna az Agilolfingek öröklési jogát biztosító *Lex Baiuvariorum* rendelkezése szerint átvennie a hercegséget. A bajor hatalmi és birtokviszonyok rendezése után Károly megkísérelte az Agilolfingek uralmának felszámolását immáron végleges, jogszerű formába önteni: Taszilót kolostorból 794-ben, Frankfurtban egy zsinat elé citálták, ahol a frank egyházi és világi méltóságok, valamint a pápa követei előtt le kellett mondania hercegségéről a maga és összes utódai nevében. A *Breves Notitiae* keletkezése szorosan összefügg Salzburg 798-ban történő érsekséggé emelésével, s Nagy Károly bizalmasa, Arn e jegyzékkel igyekezett primátusát bizonyítani a többi bajor püspök felé. Arn annál is inkább kiérdemelte Nagy Károly bizalmát, mivel

készségesen végrehajtotta utasításait a III. Leó pápa körül Rómában kibontakozott kényes helyzetben.

Nótári Tamás tanulmánykötete, amely kutatásainak fő súlypontjainak megfelelően Cicero és a római jog, valamint a kora középkori jogtörténet területéről tartalmaz írásokat, alapos forrásismereten és szakirodalmi feldolgozáson alapul. Ennek megfelelően méltó folytatása az öt évvel korábban megjelent a *Studia Iuridico-Philologica* sorozat első kötetének.